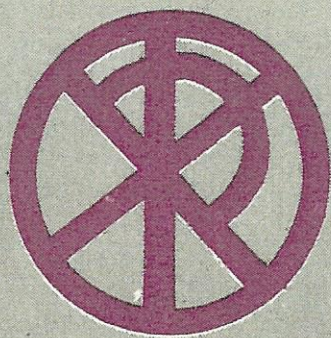


EVA SPÅNGBERG



SYMBOLIKEN I HÖGMÄSSAN



SYMBOLIKEN I HÖGMÄSSAN

Av

Eva Spångberg

**Bokförlaget Pro Veritate
UPPSALA**

Symboliken

av Eva Spångberg

DET KAN TA SIN TID att upptäcka Högmässan. För den tillfällige kyrkobesökaren kan den synas som ett meningslöst sammelsurium av ceremonier och läsningar. — Varför skall det vara så? Kan det inte vara lika enkelt som på Jesu tid? — Först skall då sägas att gudstjänsten "på Jesu tid" ingalunda var enkel. Högmässan har sina rötter både i den judiska synagoggudstjänsten (ordets gudstjänst) och påskalammsmåltidens liturgi (nattvarden), och dessa gudstjänster var "på Jesu tid" och är i våra dagar verkligen inte lättillgängliga.

Inte heller får man mycket hjälp till förståelse av högmäsoordningen i Psalmbokens utdrag ur Kyrkohandboken. Där får man lätt intrycket att Högmässan består av en rad skilda moment som i och för sig kan vara värdefulla men Högmässans helhet och himmelska förankring ger den inte mycket upplysning om. En del svårigheter beträffande Högmässan skulle undanröjas om man kunde se den från "rätsidan". Men det är som söndags-skolflickan uttryckte det: "Vi har inte sådana ögon, så att vi kan se allt." I jämförelse med den himmelska gudstjänsten är den jordiska ett styckverk, en del av helheten. Eller för att tala med aposteln Paulus: "Nu se vi på ett dunkelt sätt såsom i en spegel, 1 Kor. 13:12 men då skola vi se ansikte mot ansikte." Och ändå gäller Jesu ord till lärjungarna också oss som deltar i Högmässan: "Saliga 2 Luk. 10:23 äro de ögon, som se det I sen." Vi ser visserligen på ett dunkelt sätt, men det vi ser och upplever är sann och verklig frälsningshistoria. Att sedan en del är fördolt för våra ögon, gör inte saligheten ringare, ty "saliga äro de som icke se och dock tro". Joh. 20:29

Högmässan är inte endast en åminnelsefirning av vad som

skedde en gång i frälsningshistorien. Den heliga historien *sker* i Mässan. Imperfektum och perfektum blir presens. Den kristna församlingen kan därför i juldagens mäsja sjunga: "En jungfru födde ett barn *i dag*..." Och på långfredagen bedja bönen 100 i en liten bönbok: "*I dag*, o helige Frälsare... *I dag*, o gode Herde, gav du ditt liv för fåren..." Man får dock icke förstå detta så att de frälsningshistoriska händelserna årligen måste förnyas och upprepas. De behöver inte göras om. Det förflutna blir i mässhandlingen närvarande. Främst gäller detta offret på korset. Det är ständigt närvarande i Mässan, ty Kristus har en gång för alla framburit ett evigt gällande offer.

Det är inte endast det förflutna som är närvarande i Högmässan utan också det kommande — den himmelska gudstjänsten, som aposteln Johannes skriver om i Bibelns sista bok. Också Gamla testamentets gudsmän fick uppleva enheten mellan den himmelska och jordiska gudstjänsten. När profeten Jesaja en gång var i templet, fick han se Herren sitta på en hög och upphöjd tron, omgiven av serafer med sex vingar. Så nära var den himmelska gudstjänsten den jordiska, att släpet på Guds mantel uppfyllde templet där profeten var. Jesaja såg och hörde den himmelska liturgien. Den var så mäktig att dörrtrösklarnas fästen darrade och huset uppfylldes med rök.



Högmässan innebär ett möte med Gud. — Herren är i sitt heliga tempel, Herrens tron är i himmelen; hans ögon skåda, hans blickar pröva människors barn. Ps. 11:4

De fyra vinjetterna som är infällda i texten vill åskådliggöra hur imperfektum, perfektum och futurum blir presens i mässhandlingen. Det jordiska ögat uppfattar i verkligheten bara det som på vinjetterna är tecknat som ett kor med prästen vid altaret. Men vi tror på och bekänner en andlig verklighet (på bilderna schematiskt antydd) som är tillstädes i varje moment av Högmässan.

Kyrkorummet. Också kyrkorummet pekar på det nära sambandet mellan den himmelska gudstjänsten och den jordiska. Aposteln Johannes fick se in genom en öppen dörr i himmelen. Han såg *en tron vara framsatt i himmelen och någon satt på tronen och han som satt därpå var till utseendet såsom jaspissten och karneol.* — När en kyrkobesökare ser in genom västportalens öppna dörr, ser han i koret altaret med sitt krucifix. Det är tronen som är framsatt. När nattvard firas och han böjer knä vid altarringen, ser han Honom under slöjan av de jordiska håvorna, strålande vit och röd, för att använda Höga Visans ord. Han är vit i det vita brödet och röd i det röda vinet. Uppb. 4:1—4 HV 5:10

Altaret har sin egen symbolik. Det är bordet, nattvardsbordet, bordet i den konungsliga gästbudssalen. Altarringen är bordets förlängning. I somliga kyrkor brukar man lägga en vit duk över den, när nattvard firas. Det framhäver altarringens bordskaraktär. Tidigast var altaret av trä. Senare gjordes det av sten. Moderna konstnärer försöker sig på nya material, t.ex. glas. Själva ordet altare leder tanken till gamla förbundets offeraltare, där mängder av djur offrades. Men Jesus gick in i det allra heligaste, icke med bockars och kalvars blod utan med sitt eget blod. Gamla förbundets offer hade sin tid fram till Jesu offerdöd på korset. Offret på korset fullbordade alla tidigare offer och är ett evigt gällande offer. — Det är dessa två linjer, vi kan kalla dem den konungsliga och den översteprästerliga, som går samman i altarets symbolik av att vara *bord* i gästbudssalen och *altare* för det evigt gällande offret. Tillsammans med den profetiska linjen från predikstolen är symboliken helt klar. Kristus är här och nu i sitt konungsliga, översteprästerliga och profetiska ämbete. 1 Kor. 10:21 2 Mos. 27, 4 Mos. 28 Hebr. 9:12

Altardukarna har en dubbel symbolisk betydelse. De är den festliga måltidens vita dukar och bindlarna och duken som låg i den tomma graven. Joh. 20:5

De gudsmän som fått se en skymt av den himmelska gudstjänsten vittnar om dess skönhet. Aposteln Johannes använder uttryck som jaspissten, karneol och smaragd för att beskriva det utsägbara. Den vita och röda färgen anmärks alldeles särskilt. Mose berättar att golvet under Israels Guds fötter var likasom Uppb. 4:4 Uppb. 7:9 Uppb. 19:13

2 Mos. 24:10 ett inlagt golv av safirer, likt själva himmelen i klarhet. — Det är inte att undra på att våra kyrkor gjorts så vackra och att särskilt koret har smyckats så rikt.

2 Mos. 39:5 *Färgerna* talar sitt eget språk. Man kan lära sig det i den heliga Skrift. Översteprästens efod gjordes av guld och mörkblått, purpurrött, rosenrött och tvinnat vitt garn. Den som lärt sig färgernas språk, känner i denna uppräkning igen de s.k. liturgiska färgerna för den festrika delen av kyrkoåret. Vad säger dessa färger? — *Vitt* (eller *guld*) talar om glädje och fest, *blått* (eller *violet*) om självrannsakan och bot, *rött* om den Helige Ande och hans verk att göra hjärtan brinnande så att människor t.o.m. kan gå i döden för sin tro.

Hebr. 8:1 *Prästen* står i Kristi stad och ställe. Skruden han bär vill påminna om den saken. Något stiliserad är den en bild av hur Jesus själv var klädd. Och samtidigt är den en påminnelse om den fulla prästerliga skrud, som endast den store översteprästen på högra sidan om majestätets tron i himmelen kan bära.

Rut 2:4 *Församlingen* är gudsfolket — Kristi brud. Det är ett samspel mellan präst och församling — mellan Kristus och hans brud. De hälsar varandra med den bibliska hälsningen: "*Herren vare med dig.*" Så hälsade Boas sina skördemän en gång och dessa svarade: "*Herren välsigne dig.*" Herrens ängel använder denna hälsning när han gör besök hos människorna. — Inför Kristi ankomst i Sakramentet övergår hälsningen till en förmaning: — *Upplyften edra hjärtan till Gud.* Församlingen svarar: *Gud upplyfte våra hjärtan.* Samtalet mynnar ut i lovsång.

Uppb. 7:9 Prästens och församlingens yttre beteende, vare sig det gäller de uttalade orden eller kroppens hållning, bör svara mot ett inre andligt förhållande. Församlingen *står* när den vill ära och vörda Gud och ta emot honom i hans ord. I den himmelska gudstjänsten *står* de heliga inför Guds tron. Att stå är också ett tecken på den frihet och värdighet som vi har i Jesu uppståndelse. Kyrkfolket *sitter* stundom. De tjugofyra äldste som aposteln Johannes såg i himmelen *satt* på tjugofyra troner. Men när tillbedjan skedde föll de ned inför Honom som satt på tronen. Guds folk *knäfaller* vid syndabekännelsen och inför mysteriet i

Mässan, ty att böja knä är ett uttryck för ödmjuk tillbedjan. Svensk kyrkomenighet har svårt för att böja knä. Ibland kan svårigheten bero på bänkkonstruktionen. Men oftast är den av annan art. Man avvisar inte den böjande hållningen som sådan; man böjer gärna huvud och rygg. Men knäna vill man inte böja. Och dock är knäböjandet långt mer bibliskt än huvudböjningen.

Fil. 2:10

Händernas hållning har också en mening. De knäppta händerna uttrycker den inre samling som hjärtats bön innebär. Att hålla händerna tillsammans med handflatorna mot varandra är den urgamla kungahälsningen och uttrycker alltså underdånighet och vördnad. Prästen ber ibland med något upplyfta händer. Det är en biblisk böneställning. När han ger avlösningen och välsignar församlingen, brukar han lyfta den högra handen. Han gör det för att den högra handen är välsignelsens hand. När patriarken Jakob välsignade Josefs båda söner Efraim och Manasse, gjorde han det i korsets tecken, ty han lade sina händer korsvis över varandra. Den högra handen kom då att vila på Efraims huvud fastän han var den yngre. Efraim blev genom detta mer välsignad än Manasse. — Rakel, som dog i Betlehem, gav strax före sin död sin son namnet Ben-Oni — min smärtas son — men hans far kallade honom Benjamin — högra handens son eller lyckoson. Benjamin är således en förebild för Jesus, som nu sitter på Faderns högra sida. Jesus är den store Benjamin. Det är i hans ställe som prästen här på jorden lyfter sin *högra*



1 Mos. 48:13 f

I skriftermålet kommer syndaren inför den Helige som den förlorade sonen kom till sin fader med syndabekännelse: Fader jag har syndat . . . Jag fattig syndig människa . . . Fadern sade till sina tjänare: Skynda eder att taga fram den yppersta klädnaden och kläden honom i den . . .

Prästen: Och denna dina synders förlåtelse tillsäger jag dig, på vår Herres Jesu Kristi befallning, i Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn. Amen. Då sker det att synden utplånas i Jesu blod. Och den Heliges tjänare, änglarna, ikläder människan den yppersta klädnaden. Det är Kristi rättfärdighets klädnad eller som Uppb. säger, *brudlinnet*, Uppb. 19:8. Alltid när nattvard firas skall prästen vara iklädd skrud. Det må vara ett tecken för församlingen att den också skall vara iförd den andliga festskrud, Kristi rättfärdighets klädnad. Endast i den är bruden rätt klädd för att möta brudgummen.

1 Mos. 35:17

Hebr. 8:1

hand och välsignar. Ibland gör han korsets tecken också. Korset hör ihop med avlösningen och välsignelsen. Vare sig prästen med handen tecknar det eller inte, så finns det där. Det betecknar det fullbordade frälsningsverket, som är förlåtelsens och välsignelsens grund.

Ps. 43:4 *Att gå* tillhör också Högmässans firande. Orden kyrkogång, offergång och nattvardsgång säger vad det är frågan om, nämligen *att gå* till Herrens hus och *att gå in till* Guds altare, till Gud.

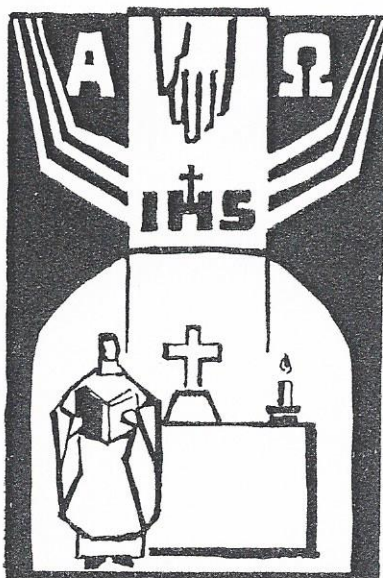
Mark. 11:9—10 Med kalk och paten övertäckt med kalkkläde och iförd skrud *går* prästen fram till altaret. Egentligen hör detta festliga intåg till introitus, varvid Jesu intåg i Jerusalem är för handen. Introitus skall längre fram i Mässan övergå i sanctus; då gör Lammet Uppb. 5:6 sitt intåg i bröllopssalen. Prästen rör sig vid altaret också. Han vänder sig mot församlingen, när han å Kristi vägnar talar till Guds folk. Annars är han vänd mot altaret. Ibland går han från altarets högra sida till dess vänstra, när han läser epistel- och evangelietexten. Denna vandring är en påminnelse om urkyrkans processioner.

Av ålder har episteln lästs från altarets sydsida och evangeliet från dess nordsida. De gamle menade, att det var från norr som det onda trängde in i kyrkan. Därför skulle det kraftigast verkande ordet läsas från norr. Vi vet att ondskan tränger in i kyrkan från alla väderstreck. Men är vi lika säkra på att Guds ord förmår besegra den?

*

Hittills har den symboliska innebörden av så enkla beteenden som att *sitta, stå, böja sig, knäppa* och *upplyfta händerna* och *gå* behandlats. Nu skall vi tänka på det lika enkla men mycket meningsfulla handlandet som i instiftelseorden uttryckes med orden: *Tog, tackade, bröt, gav* och *sade*.

"Vår Herre Jesus Kristus, i den natt då Han blev förrådd, *tog ett bröd, tackade Gud, bröt det och gav åt lärjungarna och sade*: Tagen och äten. Detta är min lekamen, som varder utgivet för eder. Gören detta till min åminnelse. Sammalunda tog



S. Johannes skriver: *I begynnelsen var Ordet och Ordet var från Gud och Ordet var Gud — — Och Ordet vart kött och tog sin boning ibland oss.* Det är det Ordet som kommer till oss i de heliga texterna, som läses från altaret och som prästen från predikstolen har till uppgift att utlägga och förklara. När Ordet läses, står församlingen för att ge uttryck åt hjärtats hållning: "Mitt hjärta för dig öppet är. Kom in med nåd och salighet och bliv där kvar i evighet."

A och O är det grekiska alfabetets första och sista bokstav. Det är en Kristussymbol, ty Kristus är begynnelsen och änden. Se Uppb 1:8. — IHS utgör de tre första grekiska bokstäverna i namnet JESus. Handen är en Gudssymbol.

Den fick Jesaja och Johannes höra, då de skådade in i den himmelska gudstjänsten. Så följer den kungliga hälsningen, som folket sjöng vid Jesu intåg i Jerusalem: *Hosianna, välsignad vare han som kommer.*

Han som kom i julnatten till krubban i Betlehem,
Han som kom ridande på åsnan till Jerusalem,
Han som kom till sina räddhågade lärjungar efter uppståndelsen. — — —

HAN kommer i Sakramentet till mig. Mitt hjärta är krubban i Betlehem, templet i Jerusalem, den tillslutna salen.

Han ock kalken, tackade Gud och gav åt lärjungarna och sade: Dricken härav alla. Denna kalk är det nya förbundet i mitt blod, som varder utgjutet för många till syndernas förlåtelse. Så ofta I dricken den, så gören detta till min åminnelse."

Tog ett bröd (offertoriet). Under tillredelsepsalmen tar prästen brödet och lägger det på patenen och han gjuter vin och vatten — ett tecken för Jesu två naturer, sann Gud och sann människa — i kalken. Så är måltiden ordnad av offergåvor. Brödet och vinet är ett församlingens offer, anskaffat för dess medel.

Tackade Gud. Prefationen erinrar oss om alla Guds välgärningar, särskilt frälsningen genom Herren Kristus. Helt följdriktigt övergår prefationen i sanctus. Den himmelska härskaran och de kristtrogna i alla tider förenas i lovsång till Fadern och Sonen. Första delen av sanctus består av änglarnas lovsång inför Guds tron.

Jes. 6:3,
Uppb. 4:8

Mark. 11:9

Den Helige Ande möjliggör Herrens ankomst i sakramentet och i våra hjärtan.

Guds Ande svävade över vattnet i skapelsens morgon,
han nedsteg över Maria i avlelsens stund,
han gjorde människohjärtan brinnande i pingsten,
Så svävar Guds Ande över altaret,
Så nedstiger han över de jordiska håvorna,
— så sänd din Helige Ande i våra hjärtan . . .

Bröt det (konsekrationen). Nattvarden kallas i Apg. 2:42 för brödsbrytelse. Det måste alltså vara något särskilt med tecknet att *bryta* brödet. — Som brödet brytes och vinet gjutes i kalken, så bröts Kristi kropp och utgöts hans blod, när han frambar sig själv till försoning för våra synder inför Fadern.

Instiftelseorden, som prästen läser över brödet och vinet, är Kristi egna ord, som har den verkan, att brödet förenas med Kristi lekamen och vinet med Kristi blod.

Uppb. 17:14 Efter Fader Vår och en kort stunds intensiv tystnad, säger prästen: "Herrens frid vare med eder." Kyrkfolket reser sig, ty det är herrarnas Herre, konungarnas Konung — Brudgummen, som prästen håller fram inför församlingen. — Det hugger till i hjärtat: Jag är icke värdig att HAN går in under mitt tak. Men den heliga liturgien vänder blicken åt rätt håll: "O, Guds Lamm, som borttager världens synder . . ." För att riktigt inpränta "att värdig och väl beredd är den, som sätter tro till dessa ord: *för eder utgiven och utgjutet till syndernas förlåtelse*", sjunger vi O, Guds Lamm tre gånger.

1878 års kat.
utv. nr 262

Uppb. 19:7—9 Och gav åt lärjungarna (kommunionen). Nu har Mässan nått sin kulmen. Tiden är inne för Lammets bröllop. Dess brud har gjort sig redo för denna stund alltifrån skriftermålet tills nu.

1 Kor. 11:26 Och sade. Stilla, rytmiskt, om och om igen ljuder orden:
Uppb. 10:6 *Kristi Lekamen för dig utgiven, Kristi Blod för dig utgjutet.* Så skall det vara till dess Kristus kommer. Då gives ingen tid mer. Evighetens dag är kommen.

1878 års kat.
utv. nr 164

"*Det eviga livet är Guds barns utesägliga frid, fröjd och härlighet i himmelen, där de få skåda och lova Gud i evighet.*"
Man kan också uttrycka det så: Det eviga livet är Guds barns

gudstjänst i himmelen. Ingen får dock tänka sig evigheten som en Högmässa som aldrig tar slut! Evigheten är inte tänjbar tid i all oändlighet. Den är ingen tid alls. Evigheten är ett enda stort glädjefullt NU. Aposteln Johannes fick se en skymt av den stora gudstjänstfirande församlingen i himmelen. Han kände inte igen den. — Kan-
ske såg dessa heliga så glada ut, att han med en av de äldste måste fråga vilka de var och varifrån de hade kommit. Han fick till svar: ”Dessa äro de

som komma ur den stora bedrövelsen, och som hava tvagit sina kläder och gjort dem vita i Lammets blod.” — Det blodet (hela Guds frälsningsgärning i Kristus) har vi redan här och nu i Högmässans heliga handling. Därför kan vi sjunga samma lov-
sånger som de heliga inför Guds tron i himmelen: ”*Frälsningen tillhör vår Gud, honom som sitter på tronen och Lammet.*” Och alla änglar svarar: ”*Amen. Lovet och priset, och visheten och tacksägelsen, och äran och makten och starkheten tillhöra vår Gud i evigheternas evigheter. Amen.*”



Uppb. 7:14

Uppb. 7:10 ff